

УДК 338.124.4

Бальвас І.Г.,**Войтко С.В.***канд. екон. наук, доцент*

ДИФЕРЕНЦІЙНО-ПОРІВНЯЛЬНИЙ ПІДХІД ДО АНАЛІЗУ РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА УКРАЇНИ У МІЖКРИЗОВИЙ ТА КРИЗОВИЙ ПЕРІОДИ

Вступ. Світова економічна криза, що розпочалась у 2007 році в США, зачепила в тій чи іншій мірі економіки більшості країн світу. У тому числі наслідки кризи відчутні і в Україні. Виникнення фінансової та економічної криз в Україні стало очевидним восени 2008 року після погіршення низки економічних показників і повідомлень про фінансові проблеми провідних комерційних банків країни. Так, ЗМІ повідомляли про істотне скорочення попиту на залізо та сталь, що призвело до зменшення обсягів експорту та надходження валюти до бюджету держави [1]. Восени та на початку зими 2008 року ціни на нерухомість знизилися на 25%, було призупинено понад 80% будівельних проектів [2]. Вітчизняна промисловість у поточному 2009 році продемонструвала один із найглибших показників падіння у світі, що свідчить про низьку ефективність антикризових дій. За таких умов актуальними є аналіз причин, які обумовили таке глибоке падіння, і визначення зовнішніх та внутрішніх чинників кризових тенденцій у промисловості України. Зазначене дозволить оцінити ефективність дій уряду у передкризовий період і розробити ефективні заходи антикризової політики.

Постановка задачі. Основним завданням дослідження є виявлення впливу зовнішніх та внутрішніх чинників кризових тенденцій глобальної світової економічної кризи на розвиток провідних галузей вітчизняної промисловості. У процесі проведення вище зазначеного дослідження необхідно розглянути прояви світової фінансової кризи та визначити основні чинники, що сприяли розвитку кризових тенденцій у вітчизняній економіці та промисловості. Доцільним є аналіз стану та динаміки розвитку провідних галузей промисловості України у міжкризовий та передкризовий періоди.

Методологія. Теоретичну основу дослідження складає системний підхід до аналізу розвитку промислового виробництва України. Методологічну основу становлять методи системного та порівняльного аналізу, дослідження ретроспективи розвитку, статистичного дослідження, логічного узагальнення.

Результати дослідження. Перша половина 2009 р. продемонструвала значну глибину кризових явищ в Україні. У досить складному стані опинилася вітчизняна промисловість, яка вносить значний вклад в економічне зростання країни, суттєво впливає на рівень інвестиційної активності, зайнятості населення та формує значну частку доходів бюджетів усіх рівнів.

За даними Міждержавного статистичного комітету Співдружності, протягом січня-лютого 2009 року найбільше скорочення промислового виробництва у країнах СНД спостерігалось в Україні (порівняно з аналогічним періодом 2008 року – 32,8%). Масштаби зменшення обсягів промислового виробництва засвідчили, що Україна виявилася у числі країн, які найбільше постраждали від світової фінансової кризи.

Розглянемо динаміку промислового виробництва України у 1998 – 2008 рр., яка наведена у відсотках на рис. 1:

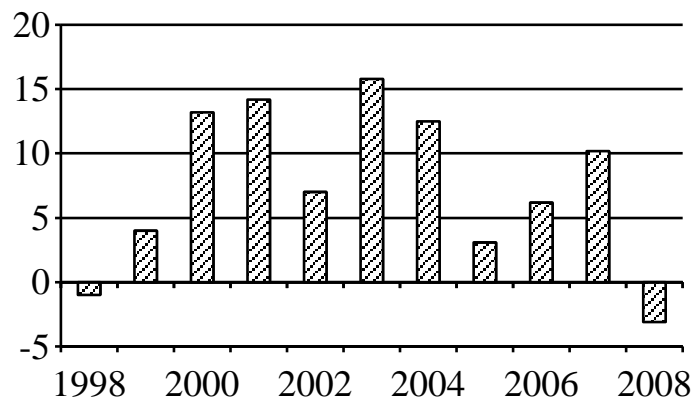


Рис. 1. Приріст (зниження) промислового виробництва України у 1998 – 2008 рр. (у % до відповідного періоду попереднього року) [3]

Проаналізувавши вище зображену динаміку, можна зробити висновок, що сьогодення криза для України є необхідною і обов'язковою передумовою наступного економічного піднесення, як і криза 1998 р. сприяла десятилітній фазі відносного зростання вітчизняної економіки.

В Україні у недостатній мірі розроблена чітка і перспективна економічна стратегія. В основі промислового зростання попередніх років (1998 – 2008 рр.) лежить не стільки стрімке підвищення продуктивності праці та оновлення виробничих фондів, скільки вдалі фінансові операції на світовому ринку та економія на інноваційній діяльності та заробітних платах. Надприбутки йшли не на структурну перебудову економіки, розвиток інфраструктури та соціальної сфери, впровадження досягнень НТР, а виводились в офшори, йшли на купівлю предметів розкоші чи просто розкрадались. Світова фінансово-економічна криза виявила диспропорції та проблеми розвитку вітчизняної промисловості, продемонструвавши її слабкі сторони.

Виконавши диференціальний аналіз динаміки, зображеної на рис. 1, для зручності побудувавши дві криві (відповідно $Y_1 = \frac{y_2 - y_1}{y_1}$ та $Y_2 = \frac{y_2 - y_1}{y_2}$, де y_2 – наступний рік, y_1 – попередній рік), які відображають глибину піднесення та спаду промислового виробництва (див. рис. 2), можна побачити, що після економічної кризи 1998 р. спостерігався значний розвиток вітчизняної промисловості у 2000 р., про що свідчить отриманий рівень приросту 25%. Україна за підсумками першого півріччя 2001 р. була лідером за темпами зростання промислового виробництва серед країн СНД. Основними чинниками економічного зростання стали значне прискорення темпів зростання експорту, що сприяло розвитку, насамперед, металургійної, хімічної та нафтопереробної галузей, а також машинобудуванню, та продовження зростання споживчого попиту населення, яке стало можливим завдяки суттєвому розширенню споживчого кредитування та витрачання готівкових заощаджень. Наступний спад виробництва спостерігається у 2002 р., 2005 р. та у 2008 р. Можна помітити певну циклічність зниження темпів промислового виробництва України з періодом у 3 роки, після чого можна припустити наступний значний спад розвитку вітчизняної промисловості у 2011 р.

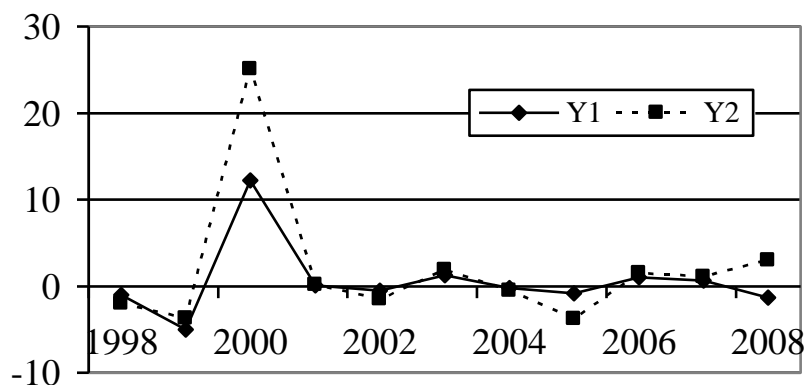


Рис. 2. Приріст (зниження) промислового виробництва України у 1998 – 2008 рр., %

Розглянемо порівняльну характеристику основних видів діяльності вітчизняної промисловості в Україні у 2000 – 2008 рр., що наведена у відсотках відносно попереднього року на рис. 3:

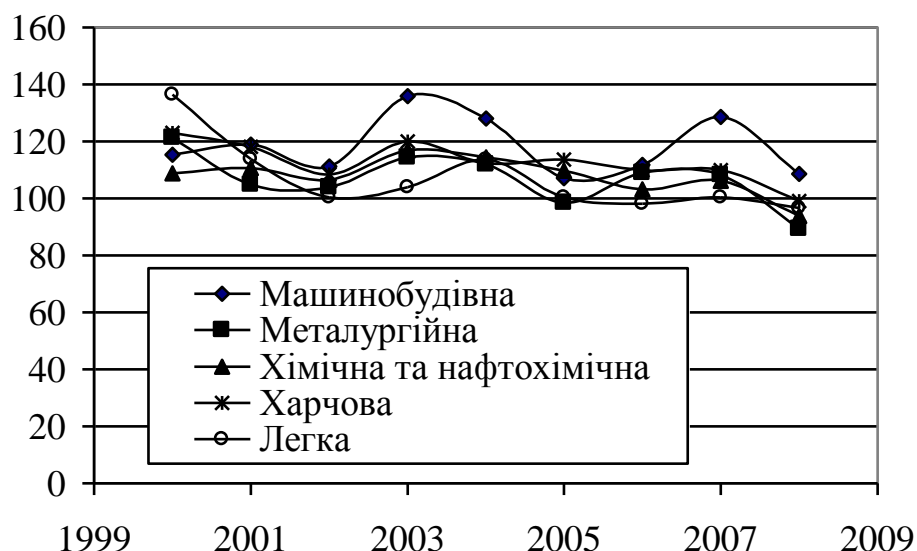


Рис. 3. Динаміка основних видів діяльності промисловості України у 2000 – 2008 рр. (за даними [3])

Проаналізувавши вище зображену динаміку, можна дійти висновку, що кризові наслідки найзначніший вплив мають на ті види діяльності, які приносять вагомі прибутки країні та відзначаються високим рівнем рентабельності – гірничо-металургійну галузь і машинобудування. Це, передусім, галузі сировинної орієнтації. Їх продукція становить основну частку експорту України [4]. Ціни на товари зазначених галузей залежать від світової кон'юнктури. Відбувається зниження попиту на сировину, внаслідок чого знижується конкурентоспроможність вітчизняної продукції. До того ж, вона є дорожчою через свою невисоку рентабельність та низький рівень технічного оснащення.

Розглянемо порівняльну характеристику галузевої структури промислового виробництва в Україні у передкризовий 2008 р. та кризовий 2009 р., що наведена у діючих оптових цінах у відсотках на рис. 4:



Рис. 4. Порівняльна характеристика галузевої структури промислового виробництва в Україні у передкризовий 2008 р. та кризовий 2009 р. (за даними [3])

Серед негативних тенденцій 2009 р. варто відзначити той факт, що у структурі експорту української металопродукції продовжує збільшуватися частка низькотехнологічної продукції. За підсумками січня-травня 2009 р. частка напівфабрикатів у загальній структурі експорту металопродукції з

України досягла 55,1%, тоді як за аналогічний період минулого року вона склала 45,7%. Така тенденція є наслідком низької якості вітчизняної продукції з вищою доданою вартістю, а також надто високої її собівартості. Очевидно, що, оскільки кожен переділ є більш ресурсомістким, ніж у конкурентів, у підсумку кінцева продукція виявиться дорожчою. Ще однією галуззю, яка внесла значний вклад у глибоке падіння промисловості, є машинобудування, в якому у січні-травні 2009 р. було зафіксований спад на рівні 53,0%. На відміну від чорної металургії, ця галузь промисловості більшою мірою залежить від внутрішнього попиту, тому її стан значною мірою відображає динаміку та ефективність внутрішніх ринків. Найменше з усіх втратила під час кризи харчова промисловість (7,3 %) [5].

Пожвавлення в експортно-орієнтованих галузях стимулює розвиток суміжних, обслуговуючих та інфраструктурних сегментів економіки. Це пояснює, чому після криз в Україні традиційно першими відновлюються хімія і металургія, тоді як галузі, орієнтовані на внутрішній ринок, відновлюються значно пізніше.

У кризовий період, який розпочався у 2008 р., вітчизняна промисловість стала залежною від концентрації експортної спеціалізації України на невеликій кількості товарних груп при зростанні відкритості економіки, що сформувало високу залежність економічної динаміки та фінансового становища від кон'юнктури зовнішніх ринків [6].

Висновки. Стимулювання зростання промисловості передбачатиме не тільки збереження макроекономічної стабільності й поліпшення інвестиційного клімату, але й реалізацію політики підвищення конкурентоспроможності в окремих секторах економіки. У цьому контексті слід виділити наступні стратегічні орієнтири економічної політики держави, спрямовані на підвищення ефективності розвитку промисловості України:

- оптимізація структурних параметрів розвитку промисловості у напрямі посилення розвитку наукоємних і високотехнологічних видів промислової діяльності;
- технологічна модернізація виробництва з метою наближення до світового технологічного рівня виробничих потужностей та збільшення частки промислових виробництв новітніх технологічних укладів;
- реалізація ресурсозберігаючої моделі зростання промисловості.

Аналізуючи процеси, приведені у дослідженні, виділимо наступну модель економічного циклу: 1) фінансова криза, яка девальвує національну валюту, збільшуючи цінову конкурентоспроможність української продукції; 2) піднесення експортно-орієнтованих галузей економіки; 3) стимулювання розвитку суміжних та обслуговуючих сегментів економіки; 4) вичерпання

потенціалу цінової конкурентоспроможності експортно-орієнтованих галузей;
5) стагнація в очікуванні чергової фінансової кризи.

Науковою новизною є диференціальний підхід до аналізу динаміки промислового виробництва України, що дозволяє наочно відобразити глибину спаду (зростання) галузей вітчизняної промисловості..

Подальших досліджень потребує дослідження впливу світової фінансово-економічної кризи на інші галузі вітчизняної промисловості.

Література

1. Сайт LIGA [Electronic Resource]: Інформаційне агентство ЛІГА БізнесІнформ. – Електрон. дані (1 файл) – 2009 – Режим доступу: www.biz.liga.net. - Title from the screen.
2. Новинар [Електронний ресурс]: Новинар – Електрон. дані (1 файл) – 2009 – Режим доступу: www.novynar.com.ua. – Назва з домашньої сторінки Інтернету.
3. Статистичний збірник "Регіони України", 2008 [Текст] Ч.І / [за ред. О.Г. Осауленка]; Держ. комітет статистики України. – К.: [ДКСУ], 2008. – 824с.
4. NBER [Electronic Resource]: The National Bureau of Economic Research. – Електрон. дані (1 файл) – 2009 – Mode of access: www.nber.org. – Title from the screen.
5. Міністерство економіки України [Електронний ресурс]: Міністерство економіки України. – Електрон. дані (1 файл) – 2009 – Mode of access: www.me.kmu.gov.ua. – Назва з домашньої сторінки Інтернету.
6. Мировая экономика [Електронний ресурс]: Мировая экономика и мировые рынки. – Електрон. дані (2 файли) – 2009 – Mode of access: www.ereport.ru. - Назва з домашньої сторінки Інтернету.